

คุณลักษณะบัณฑิตที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศไทยตามแนว “ประเทศไทย 4.0”

The Characteristics of the Graduates in Accordance with the Development of Thailand According to the “Thailand 4.0” Economic Model

♦ สุรเกียรติ์ ธาดาวัฒนาวิทย์

อาจารย์ประจำสำนักบริหารธุรกิจและการศึกษาทั่วไป วิทยาลัยดุสิตธานี

Surakiat Tadawattanawit

Lecturer, Department of Business Administration and General Education,

Dusit Thani College, E-mail: surakiat.ta@dtc.ac.th

Abstract

จากการพัฒนาประเทศตามแนว โมเดลประเทศไทย 4.0 ที่เน้นการปรับเปลี่ยนรูปแบบของเศรษฐกิจจากแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม จากการขับเคลื่อนด้วยภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ และการปรับเปลี่ยนจากภาคการผลิตสินค้าไปสู่ภาคการบริการ ด้วยเหตุนี้บัณฑิต ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศตามแนว ประเทศไทย 4.0 จึงมีความสำคัญในมิติของ ทุณมนุษย์ (Human Capital) ซึ่งควรมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศตามแนวดังกล่าว จากการศึกษาจากหลากหลายผู้เชี่ยวชาญและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ คุณลักษณะของบัณฑิตที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ จะต้องมีความรู้ของการคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์ผลงาน มีความรับผิดชอบต่อสังคม การทำงานร่วมกับผู้อื่น มีภาวะผู้นำ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีความรู้ด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล รู้จักเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความเป็นผู้ประกอบการ และมีทักษะการทำงาน จะเห็นได้ว่ายังมีความแตกต่างจากจุดเน้นการพัฒนาบัณฑิตของไทยที่ได้ระบุไว้ ซึ่งหากสถาบันอุดมศึกษาได้ให้ความสำคัญกับจุดเน้นของคุณลักษณะของบัณฑิตที่มีความสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ตามแนวโมเดล “ประเทศไทย 4.0” ก็จะทำให้สถาบันอุดมศึกษาที่จะดำเนินงานตามภารกิจด้านการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับความต้องการของประเทศที่เป็นปัจจุบันเพื่อให้บัณฑิตที่จบออกไปเป็น ทุณมนุษย์ (Human Capital) ที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาประเทศไทยให้พ้นวัฏกรรม เทคโนโลยี สินค้าและบริการที่มีคุณค่าสูง เพื่อหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) ได้ในที่สุด ตามเป้าหมายของการพัฒนาประเทศตามโมเดลประเทศไทย 4.0

Keywords: Characteristics of Graduates, Thailand 4.0

บทคัดย่อ

According to the new country development Policy of Thailand 4.0 which is focused on transforming the traditional economy into an innovation-driven economy. By driving the

industry to technology driven and creative. And the transition from the manufacturing sector to the service sector. For these reasons, graduates play an important role in Thailand 4.0 model transition. As the important factor in term of human capital dimension, they should have characteristics in line with the keys of country development. Based on studies from a wide range of experts and resources, Characteristics of graduates those are qualified must have these skills; analytical thinking, creativity, Productivity, social responsible, team work, pride in Thailand, knowledge of technology and digital, lifelong learning and entrepreneurship. There is a difference from the focus on the development of Thai graduates have been identified. If higher education institutions focus on the characteristics of graduates who are consistent with the country's development in line with the "Thailand 4.0" model, they will be able to carry out their mission of producing quality graduates. If education institution will be able to emphasize more on the characteristics of the graduates that are consistent with the country's development key according to the "Thailand 4.0" model, which is also in line with the current needs of the country so that graduates (human capital) will be able to develop Thailand into the innovative country, create high-tech products and provide good service sectors. These will benefit Thailand to get out of the middle income trap to finally reach the goal of the new country development model of Thailand 4.0.

คำสำคัญ: คุณลักษณะบัณฑิต ประเทศไทย 4.0

บทนำ

โมเดลเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0”

โมเดลประเทศไทย 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายที่มีแนวคิดในการเปลี่ยนเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม โดยมีมาตรการปรับเปลี่ยนได้แก่ 1) ปรับเปลี่ยนจากการผลักดันสินค้าโภคภัณฑ์ไปสู่สินค้าเชิงนวัตกรรม 2) ปรับเปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศไทยจากภาคอุตสาหกรรมไปสู่การขับเคลื่อนที่เน้นเทคโนโลยีและความคิดสร้างสรรค์ และ 3) การปรับเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้าไปสู่การบริการ (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) ในการจะพัฒนาประเทศให้ขับเคลื่อนไปในแนวทางนั้น ส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนคือ ทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมียุคคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศตามแนว โมเดล “ประเทศไทย 4.0” ซึ่งสุวิทย์ เมษินทรีย์ (2559) ได้กล่าวถึง ลักษณะของคนไทย 1.0 และ 2.0 ว่าเป็นคนไทยที่ยังติดอยู่ในวงจรแห่งความยากจน ยังขาดโอกาส ในขณะที่คนไทย 3.0 เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีรายได้ปานกลาง มีแนวโน้มที่จะมีศักยภาพ เป็นกลุ่มของคนที่สำคัญของประเทศที่จะต้องเติมความรู้และทักษะที่จำเป็นที่ขาดเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในอาชีพ มีทักษะในการเปลี่ยนแปลงปรับตัว ได้รับโอกาสที่ดีเพื่อทำให้งานการ

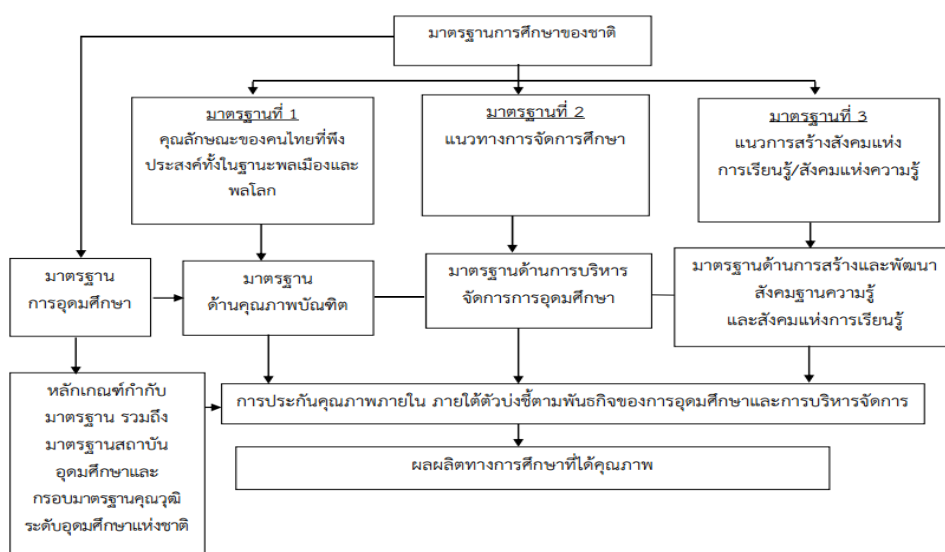
เติบโตของคนและคนเพื่อความเติบโต (Growth for People/ People for Growth) ให้เกิดการขับเคลื่อนเป็นกลุ่มที่ต้องได้รับการเติมความรู้ การเตรียมความพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก และคนไทย 4.0 คือคนไทยที่มีศักยภาพและความพร้อมในการสร้างความเจริญให้กับประเทศ รู้จักการแบ่งปัน ที่สำคัญจะต้องหันมาร่วมกันสร้างรายได้และโอกาสให้กับกลุ่มคนไทยคนอื่น ๆ เพื่อให้เข้มแข็งเติบโตไปด้วยกัน โดยจำเป็นที่จะต้องเน้นการใช้ประโยชน์จากเรื่องวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรมหรืองานวิจัยพัฒนา และสร้างความพร้อมในการแสวงหาโอกาสจากภายนอกประเทศเพื่อให้เป็นกลุ่มผู้นำในการขับเคลื่อนให้ประเทศไทยหลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง

สถาบันอุดมศึกษากับบัณฑิตตามแนวเศรษฐกิจแบบ ประเทศไทย 4.0

สำหรับบทบาทของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีหน้าที่ในการสร้างและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนเอง ดังที่ ศาสตราจารย์นายแพทย์ อุดม คชินทร (2559) ได้กล่าวถึงการปรับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาไว้ว่า 1) ต้องปฏิรูประบบการเรียนการสอนทุกสาขาวิชา จากการสอนแบบเดิมให้เป็นการเรียนรู้ โดยบัณฑิตจะเรียนรู้การปฏิบัติจริงในสถานประกอบการในรูปแบบทวิภาคี 2) ต้องปฏิรูประบบวิจัยและสร้างนวัตกรรม โดยการวิจัยจะต้องตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ และ 3) มหาวิทยาลัยจะต้องทบทวนบทบาทตนเอง ซึ่งจะต้องหาจุดแข็งของตนเองและสร้างเครือข่ายร่วมระหว่างมหาวิทยาลัย เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างเทคโนโลยีและนวัตกรรม

ซึ่งเท่าที่ผ่านมา ภารกิจด้านการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษายังไม่สอดคล้องกับความต้องการของประเทศและตอบสนองกับความต้องการของตลาดแรงงานธนาคารโลก (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การอุดมศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะและงานวิจัยเพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออก พบว่า ผู้ประกอบการเน้นย้ำถึงการขาดแคลนทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์และทักษะการแก้ปัญหา ทักษะด้านพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การเจรจาต่อรอง และการทัศนคติด้านการทำงาน และทักษะทางเทคนิค รวมไปถึงการขาดความรู้เชิงปฏิบัติที่เกี่ยวกับการทำงาน ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ รวมไปถึงทักษะภาษาอังกฤษที่ยังเป็นจุดอ่อนสำคัญของแรงงานทั่วทั้งภูมิภาค สอดคล้องกับ สุวรรณิ คำมัน (2560) ได้ระบุถึงประเด็นปัญหาของอุดมศึกษาของไทย ในมิติต่าง ๆ ภายใต้หัวข้อแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 กับประเทศไทย 4.0 ไม่ว่าจะเป็นการผลิตบัณฑิตไม่เป็นไปตามความต้องการของประเทศ งานวิจัยไม่มีคุณภาพไม่ตอบโจทย์การพัฒนาประเทศ คุณภาพของบัณฑิตไม่เป็นที่ยอมรับของสถานประกอบการ และทักษะภาษาอังกฤษของนักศึกษาอยู่ในระดับต่ำ จะเห็นว่า สภาพปัจจุบันของคุณลักษณะบัณฑิตที่สถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตออกมาไม่ตอบสนองความต้องการของภาคอุตสาหกรรม อีกทั้งยังไม่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศตามแนวโมเดลประเทศไทย 4.0

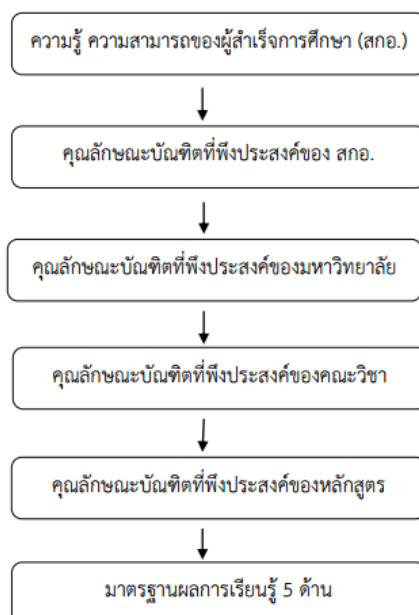
หากพิจารณาในมุมของเป้าหมายในการผลิตบัณฑิตของประเทศไทย พบว่า มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาด้านคุณภาพบัณฑิตไว้ดังแผนภาพที่ 3 (สกอ, 2557)

แผนภาพที่ 1 แสดงความเชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานการศึกษาและการประกันคุณภาพ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2557

จากแผนภาพที่ 1 จะแสดงถึงการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ ด้านคุณภาพบัณฑิตเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญที่ได้รับการกำหนดไว้เป็นมาตรฐานที่ชัดเจนผ่านการประกันคุณภาพ ซึ่งในการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ได้ระบุถึงตัวบ่งชี้ด้านคุณภาพบัณฑิตไว้ 2 ข้อ ได้แก่ คุณภาพบัณฑิตตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และการได้งานทำหรือผลงานวิจัยของผู้สำเร็จการศึกษา ซึ่งกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาได้กำหนด คุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ไว้ ตามแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 ขั้นตอนการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2557

จากแผนภาพจะเห็นได้ว่า กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดกรอบที่บัณฑิตที่จบจากสถาบันอุดมศึกษาต้องมีประกอบไปด้วย ด้านความรู้ความสามารถ ด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในมิติต่าง และมาตรฐานผลการเรียนรู้ 5 ด้าน ซึ่งมาตรฐานผลการเรียนรู้ (Domains of Learning) ของคุณวุฒิทุกระดับในประเทศไทยจะประกอบไปด้วย ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข และด้านทักษะพิสัย

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

คุณลักษณะบัณฑิตตามแนวทางการพัฒนาประเทศตามนโยบายเศรษฐกิจ “ประเทศไทย 4.0”

ในขณะที่คุณลักษณะบัณฑิตที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศตามแนว โมเดลประเทศไทย 4.0 จากการศึกษาเอกสารต่างที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์สำหรับการพัฒนาประเทศไทยตามแนวโมเดล “ประเทศไทย 4.0” ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและจากแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ได้ระบุถึงคุณลักษณะของบัณฑิตที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศไทยตามแนว โมเดล “ประเทศไทย 4.0” มีดังนี้

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2559) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการศึกษาที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศไทย 4.0 หรือที่เรียกว่า การศึกษา 4.0 ใน 3 แนวคิด คือ

1. แนวคิดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ

คุณลักษณะของผู้เรียน (Characteristics) เชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ ประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการ เรียกว่า CCPR Student และมีวิธีสอนเพื่อส่งเสริม CCPR Model ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 คุณลักษณะผู้เรียน และวิธีสอน ตามแนว CCPR Model

คุณลักษณะของผู้เรียน	วิธีสอน
ความคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking)	Critical-Based Instruction - วิเคราะห์ปัญหารายบุคคล - แลกเปลี่ยนความคิดเห็น - ทบทวนตัวเองและประเมิน - เป็นตัวของตัวเอง
ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)	Creative-Based Instruction - มองใหม่ เสนอใหม่ คิดใหม่ - ให้ทางเลือก เพิ่ม ลด - ต่อยอด เสริม เพิ่ม - ลองแล้ว ลองอีกให้แน่ใจ

คุณลักษณะของผู้เรียน	วิธีสอน
เน้นผลงาน (Productive)	Productive-Based Instruction - วางเป้าหมายที่ผลงาน - แสวงหาวิธีการต่าง ๆ ให้ได้งาน - ทดสอบ ประเมินคุณภาพ - ปรับเปลี่ยน สอดส่อง
มีความรับผิดชอบ (Responsibility)	Responsibility-Based Instruction - ปลุกในทุกระบบ - นำตัวเองสู่สาธารณะและสังคม - ดู ทดสอบ รูปแบบตัวอย่าง - ย้ำ ช้ำ ทวนความดีงาม

ที่มา: ปรับจาก ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2559)

บรรยากาศในชั้นเรียนเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพมี 4 รูปแบบ ได้แก่

1. Innovation Ideas เป็นบรรยากาศในการส่งเสริมให้คิดสร้างสรรค์ เน้นให้มีผลผลิต (Product) และเน้นกระบวนการที่เป็นลำดับ

2. Cooperative Activities เป็นบรรยากาศที่ผู้สอนและผู้เรียนทำงานด้วยกัน มีการวิเคราะห์ วิจารณ์อย่างสม่ำเสมอ เน้นการพัฒนาความสามารถแต่ละคน และแต่ละกลุ่ม

3. Social Responsibility เป็นบรรยากาศเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกทางสังคม ทำผลงานโดยไม่หวังผลตอบแทน และดูว่าสังคมเปลี่ยนอะไรและแก้ไขอย่างไร

4. Quality Oriented เป็นบรรยากาศที่เน้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของคุณภาพ ทุกขั้นตอน ต้องตอบคำถามในเชิงคุณภาพได้ และมีคุณภาพทั้งผลงานและวิธีการจะสื่อสาร

อีกทั้งยังระบุถึงวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพว่า ควรเป็นวัฒนธรรมของการมองตนเอง และคนอื่นอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมการคิดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ มีการพัฒนาความร่วมมือร่วมใจ และมุ่งเน้นผลผลิตที่ใช้และขายได้

นอกจากโมเดล CCPR ที่ได้ระบุข้างต้นแล้ว ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2559) ได้ระบุคุณลักษณะของผู้เรียนยุคการศึกษา 4.0 ในด้านของความเป็นผู้นำ เรียกว่า ผู้นำเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ (CPL Model of Leadership) โดย CPL (Creative & Productive Leadership) จะประกอบไปด้วย 3 คุณลักษณะของความเป็นผู้นำ ได้แก่ (1) ผู้นำเชิงวิเคราะห์ (Critical Leadership) (2) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) (3) ผู้นำที่มีจินตนาการ (Imaginary Leadership)

ผู้นำเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพจะต้องมีลักษณะของ ผู้ที่ตั้งเป้าหมายอย่างมีวิจรรย์ญาณ มีแรงบันดาลใจในการทำงาน เน้นการเปลี่ยนแปลง รู้จักวางกลยุทธ์ มีความเข้มแข็ง มีความสามารถในการเสริมพลังผู้อื่น กระตุ้นผู้อื่น และไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค

สุดท้าย ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2559) ได้สรุปถึงคุณลักษณะของผู้เรียนตามแนวคิดของการศึกษาเชิงสร้างสรรค์ผลิตภาพว่าควรมีคุณลักษณะ 4 ประการ ได้แก่ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย (Thai Pride) มีความใส่ใจต่อสังคม (Social Concern) มีความคิดตั้งแต่ต้นจนจบ (Breakthrough Thinker) และเป็นผู้บริโภคที่ฉลาด (Smart Consumer)

2. แนวคิดการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพเพื่อสร้างนวัตกรรม

สำหรับคุณลักษณะผู้เรียนตามแนวคิดของการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพเพื่อสร้างนวัตกรรม ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2559) ได้ระบุไว้หลากหลายคุณลักษณะ ได้แก่ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการสร้างสรรค์ ทักษะการสร้างผลผลิต ทักษะการเข้าใจตนเองและผู้อื่น ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความสามารถในการสร้างเหตุผล มีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทำงานคนเดียวและเป็นกลุ่มได้ มีการเข้าสังคม มีความรู้สำหรับการทำงาน ความเป็นปัจเจก มีความรู้เทคโนโลยี มีความสามารถด้านการค้า และมีเครือข่าย นอกจากนี้แล้วผู้เรียนควรมีลักษณะของความเป็นเพื่อนร่วมงาน มีความเป็นผู้ประกอบการที่สามารถรักษาการสร้างนวัตกรรมที่มีจุดเน้นอย่างยั่งยืนได้

3. แนวคิดการศึกษาเพื่อสนองต่อการปฏิวัติอุตสาหกรรมยุค 4.0

สำหรับแนวคิดคุณลักษณะของผู้เรียนตามแนวคิดการศึกษาเพื่อสนองต่อการปฏิวัติอุตสาหกรรม 4.0 ได้ระบุถึงทักษะที่เชื่อมโยงกับกระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรมเชิงอุตสาหกรรม แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มทักษะ ได้แก่ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2559)

1. ทักษะความสร้างสรรค์ (Creativity) ประกอบด้วย ความคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดเชิงนวัตกรรม และความคิดภาพอนาคต
2. ทักษะการออกแบบ (Design) ประกอบด้วย การคิดอย่างมีเหตุมีผล การคิดเชิงประเมิน การคิดเพื่อตัดสินใจ และการคิดเชิงออกแบบ
3. ทักษะการทำงาน (Work-Based) ประกอบด้วย ทักษะที่เกี่ยวข้องกับงาน การคิดเชิงผลิตภาพ และการคิดแก้ปัญหา
4. ทักษะการเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) ประกอบด้วย จิตธุรกิจ ความเป็นผู้ประกอบการ ความเป็นผู้นำ ความคิดอย่างรับผิดชอบ และความตื่นตัวต่อกระแสสังคม

กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพ (2559) ได้เสนอทักษะที่มีความจำเป็นในการพัฒนาสู่ “แรงงาน 4.0” ที่มีความรู้และทักษะสูง โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มทักษะที่มีความสำคัญมากขึ้นและน้อยลงในศตวรรษที่ 21 โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (1) ความสามารถทางพุทธิพิสัย (Cognitive Abilities) (2) ทักษะเชิงระบบ (System Skills) (3) ทักษะการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน (Complex Problem Solving) (4) ทักษะด้าน

การสรุปเนื้อหา (Content Skills) (5)ทักษะกระบวนการ (Process Skills)นอกจากนี้ยังได้ระบุถึงทักษะที่จะมีความสำคัญน้อยลงในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย (1) ทักษะสังคม (Social Skills) (2) ทักษะการจัดการทรัพยากร (Resource Management Skills) (3) ทักษะด้านเทคนิค (Technical Skills) (4) ความสามารถทางกายภาพ (Physical Abilities)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2559) ได้ระบุถึงคุณลักษณะของผู้เรียนที่สอดคล้องกับการศึกษาเพื่อขับเคลื่อนสู่ประเทศไทย 4.0 ว่าเรียนยุคใหม่ต้องเน้นการคิด มีสมรรถนะ (ปฏิบัติงานได้จริง) เป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สามารถผลิตองค์ความรู้และนวัตกรรมได้ สามารถบูรณาการกับสังคม เน้นการร่วมมือกันทำ ทั้งนี้ยังได้ระบุทักษะหมวด 12 ที่ผู้เรียนในยุคประเทศไทย 4.0 ควรมี ได้แก่ (1) ทักษะการคิด 10 มิติ ได้แก่ การคิดวิพากษ์ การวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดบูรณาการ การคิดนวัตกรรม การคิดเปรียบเทียบ การคิดกลยุทธ์ การคิดประยุกต์ การคิดอนาคต การคิดสร้างสรรค์ (2) ทักษะการใช้เหตุผล (3) ทักษะการตัดสินใจ (4) ทักษะการสื่อสาร (5) ทักษะภาษาต่างประเทศ (6) ทักษะการใช้เทคโนโลยี (7) ทักษะการสร้างเครือข่าย (8) ทักษะการประกอบการ (9) ทักษะการจัดการ (10) ทักษะความเป็นผู้นำ (11) ทักษะการจัดระบบ (12) ทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

นอกจากนี้ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2559) ยังได้ระบุถึงลักษณะชีวิต 20 ประการอัน ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ ชื่อสัตย์ รักษาคำพูด มีวินัย เอาใจจริงเอาใจ อุดหนุน ทำดีเลิศ ไวต่อความรู้สึก มนุษย์สัมพันธ์ ขยัน บังคับตน เที่ยงธรรม รับผิดชอบ แบ่งอก ยุติธรรม กล้าหาญ เสียสละ เรียนรู้ รอบคอบ และถ่อมใจ

สุวิทย์ เมษินทรีย์ (2559) ก็ได้ระบุถึงลักษณะของคนไทยที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนไทยแลนด์ 4.0 เปรียบเสมือนการเตรียมเมล็ดพันธุ์ใหม่ ด้วยการบ่มเพาะคนไทยให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21” ควบคู่ไปกับการพัฒนา “คนไทย 4.0” สู่โลกที่หนึ่ง ซึ่งคนไทยที่เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 คือ คนไทยที่มีปัญญาที่เฉียบแหลม (Head) มีทักษะที่เห็นผล (Hand) มีสุขภาพที่แข็งแรง (Health) และมีจิตใจที่งดงาม (Heart) ซึ่งการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นในการเตรียมคนไทย 4.0 สู่โลกที่หนึ่ง ซึ่งจะครอบคลุมการปรับเปลี่ยนใน 4 มิติ ได้แก่

1. เปลี่ยนจากคนไทยที่มีความรู้ความสามารถและทักษะที่จำเป็น มีจิตสาธารณะ และทักษะสูงมีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม
2. เปลี่ยนจากคนไทยที่เน้นประโยชน์ส่วนตน เป็นคนไทยที่มีจิตสาธารณะ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม
3. เปลี่ยนจากคนไทยแบบ Thai – Thai เป็นคนไทยแบบ Global Thai มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและสามารถยืนอย่างมีศักดิ์ในเวทีสากล
4. เปลี่ยนจากคนไทยที่เป็น Analog Thai เป็นคนไทยที่เป็น Digital Thai สามารถดำรงชีวิตเรียนรู้ทำงาน และประกอบธุรกิจ ได้อย่างเป็นปกติสุขในโลกยุคดิจิทัล

World Economic Forum (2016) ได้เสนอ 10 ทักษะที่จำเป็นในปี ค.ศ. 2020 ที่ตลาดแรงงานโลกต้องการ ได้แก่ (1) ทักษะการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน (Complex Problem Solving) (2) การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) (3) การคิดสร้างสรรค์ (Creativity) (4) การจัดการบุคคล (People Management) (5) การทำงานร่วมกับผู้อื่น (Coordinating with Others) (6) ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) (7) การประเมินและตัดสินใจ (Judgment and Decision Making) (8) การบริการ (Service Orientation) (9) การเจรจาต่อรอง (Negotiation) (10) ความคิดยืดหยุ่น (Cognitive Flexibility)

Lozano (2017) ได้เสนอศาสตร์การสอนและสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในบริบทอุดมศึกษา ได้เสนอการสังเคราะห์สมรรถนะของนักศึกษาสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ ได้แก่ การคิดอย่างเป็นระบบ การทำงานอย่างบูรณาการ การคิดล่วงหน้า การมีความรับผิดชอบและมีจริยธรรม การคิดเชิงวิเคราะห์และวิพากษ์ การทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ความเป็นอกเห็นใจและการปรับเปลี่ยนมุมมอง การสื่อสารและการใช้สื่อ การปฏิบัติเชิงกลยุทธ์ การเข้าไปมีส่วนร่วม ทักษะการประเมิน ความอดทนต่อความคลุมเครือและไม่แน่นอน

OECD (organization for Economic Cooperation and Development, 2018) ได้เสนอบทความเรื่อง การเตรียมความพร้อมวัยรุ่นสำหรับโลกแห่งการมีส่วนร่วมและความยั่งยืน: กรอบสมรรถนะระดับสากล ได้เสนอมิติของสมรรถนะสากล ได้แก่ การเข้าใจประเด็นระดับท้องถิ่น ระดับสากล และระดับวัฒนธรรมอย่างมีนัยสำคัญ การเข้าใจและซาบซึ้งต่อมุมมองและทัศนคติของบุคคลอื่น การเปิดรับและมีปฏิสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ การลงมือปฏิบัติเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและความเป็นอยู่ที่ดี

จากการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องการคุณลักษณะของบัณฑิตและคนไทยที่พึงประสงค์และสอดคล้องต่อการพัฒนาประเทศตามแนวคิดประเทศไทย 4.0 สามารถนำมาสร้างตารางสังเคราะห์คุณลักษณะบัณฑิตที่สอดคล้องต่อการพัฒนาประเทศตามแนวคิดประเทศไทย 4.0 ได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตารางสังเคราะห์คุณลักษณะบัณฑิตที่สอดคล้องต่อการพัฒนาประเทศตามแนวคิดประเทศไทย 4.0

มิติคุณลักษณะ	แนวคิดการศึกษาเชิงสร้างสรรค์และผลิตภาพ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2559)	แนวคิดการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพเพื่อสร้างนวัตกรรม (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2559)	แนวคิดการศึกษาเพื่อสนองต่อการปฏิวัติอุตสาหกรรม ยุค 4.0 (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2559)	เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2559)	สุวิทย์ เจริญทรัพย์ (2559)	กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพ (2559)	World Economic Forum (2016)	Lozano (2017)	OECD (2018)
การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking)	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)	✓	✓		✓		✓	✓	✓	
การสร้างผลงาน (Productivity)	✓	✓							
ความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsibility)	✓	✓			✓		✓	✓	✓
ทำงานร่วมกับผู้อื่น (Cooperation)	✓	✓		✓			✓	✓	✓
ภาวะผู้นำ (Leadership)	✓			✓					
ภูมิใจในความเป็นไทย (Thai Pride)	✓				✓				
กระบวนการคิดตั้งแต่ต้นจนจบ (Breakthrough Thinking)	✓								
ผู้บริโภคอย่างฉลาด (Smart Consumer)	✓								
ความรู้ด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล (Technology/Digital competence)		✓		✓	✓			✓	
เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learners)		✓			✓				
สมรรถนะทางวัฒนธรรม (Cultural Competence)		✓						✓	✓
ความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur)		✓	✓	✓					
ทักษะการทำงาน (Work Skills)			✓		✓			✓	
การออกแบบ (Design Skill)			✓						

จากตารางที่ 2 แสดงการสังเคราะห์คุณลักษณะบัณฑิตที่สอดคล้องต่อการพัฒนาประเทศตามแนวคิดประเทศไทย 4.0 จากแหล่งต่าง ๆ พบว่า คุณลักษณะที่แหล่งข้อมูลระบุตั้งแต่ 2 แหล่ง ขึ้นไป ได้แก่

1. การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking)
2. การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking)
3. การสร้างผลงาน (Productivity)
4. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Responsibility)
5. ทำงานร่วมกับผู้อื่น (Cooperation)
6. ภาวะผู้นำ (Leadership)
7. ภูมิใจในความเป็นไทย (Thai Pride)

8. ความรู้ด้านเทคโนโลยีและดิจิทัล (Technology/Digital competence)
9. เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learners)
10. สมรรถนะทางวัฒนธรรม (Cultural Competency)
11. ความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur)
12. ทักษะการทำงาน (Work Skills)

จากคุณลักษณะบัณฑิตที่ผ่านการสังเคราะห์จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ข้างต้น การพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศตามโมเดล ประเทศไทย 4.0 สุวรรณิ คำนัน (2560) ได้ ระบุถึงสิ่งที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องปรับเปลี่ยนเพื่อให้การผลิตบัณฑิตมีความสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศที่เปลี่ยนไป ได้แก่

1. การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศและความต้องการของภาคอุตสาหกรรมหรือสถานประกอบการ
2. การพัฒนาองค์ความรู้ให้ทันกับศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลง
3. การผลิตงานวิจัยในองค์ความรู้ที่สนองต่อการขับเคลื่อนพัฒนาประเทศ
4. การพัฒนาหลักสูตรให้เป็นไปตามมาตรฐานและตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน
5. การสร้างประสบการณ์ในการทำงานในสถานประกอบการจริง
6. การบ่มเพาะความเป็นผู้ประกอบการใหม่
7. การค้นหาจุดเด่นและสร้างความเป็นเลิศเฉพาะทาง
8. การปรับหลักสูตรให้เน้นความสำคัญในด้านทักษะภาษา
9. การส่งเสริมทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานควบคู่กับงานวิชาการ

ในขณะที่มุมมองจาก OECD (2018) มองว่าผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสมรรถนะสำคัญ ๆ ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมรรถนะระดับสากล ระบบการจัดการศึกษาควรมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในด้านการนำหลักสูตรที่ดีมาใช้ ส่งเสริมให้เกิดวิธีการสอนเชิงนวัตกรรม รวมไปถึงการปรับบทบาทของผู้สอนมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกส่งเสริมการพัฒนาทักษะระดับสากลต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามยังมีอีกหลากหลายแหล่งข้อมูลที่มีการกล่าวถึงคุณลักษณะของบัณฑิตที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศตามแนวคิด ประเทศไทย 4.0 จากหลากหลายมุมมอง ไม่ว่าจะเป็นจากมุมมองของนักวิจัย นักเศรษฐศาสตร์ นักสถิติ นักสังคมศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งผู้เขียนหยิบยกให้เห็นภาพของคุณลักษณะบัณฑิตที่ไม่เจาะจงสาขาวิชา หรือแขนงความรู้ แต่มุ่งเน้นที่คุณลักษณะที่เป็นเชิงสมรรถนะหรือทักษะที่จำเป็นสำหรับบัณฑิตยุคใหม่ที่รูปแบบการพัฒนาประเทศตามแนว ประเทศไทย 4.0 ต้องการ

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากช่องว่างระหว่างกระบวนการผลิตบัณฑิตของสถาบันอุดมศึกษาทำให้เห็นว่า การผลิตบัณฑิตของแต่ละสถาบันยังคงมีความเป็นปัจเจก กล่าวคือยังคงขาดความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับผู้ให้และ

ผู้ใช้ประโยชน์จากบัณฑิต ด้วยเหตุนี้แนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศไทยตามแนว “ประเทศไทย 4.0” ประการแรก คือการส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสในการมีประสบการณ์จริงจากองค์กรธุรกิจระหว่างการเรียน เพื่อเพิ่มทักษะและประสบการณ์ที่ใช้ในสถานการณ์จริง รวมไปถึงเพื่อทราบถึงสิ่งที่ต้องคุณลักษณะที่จำเป็นที่ต้องส่งเสริมกับนิสิตนักศึกษาก่อนที่จะไปเป็นบัณฑิต ประการที่สอง คือการส่งเสริมให้มีการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรจากทางภาคเอกชนเพื่อให้หลักสูตรที่สถาบันออกแบบมีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตอย่างแท้จริง อีกทั้งการดึงนิสิตนักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจ และตรงตามความต้องการของตนเองอีกด้วย นอกจากนี้ควรมีส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสเปิดโลกทัศน์ในการเรียนรู้จากบริบทต่างวัฒนธรรม ซึ่งนอกจากจะช่วยให้นิสิตนักศึกษาได้เรียนรู้ความรู้ต่าง ๆ วัฒนธรรม ยังได้เรียนรู้ทักษะการทำงาน และสมรรถนะหลากหลายที่สามารถนำมาใช้ในการทำงานจริงได้อีกด้วย หากสถาบันอุดมศึกษาได้ให้ความสำคัญกับจุดเน้นในคุณลักษณะของบัณฑิตที่มีความสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ตามแนวโมเดล “ประเทศไทย 4.0” ก็จะทำให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถที่จะดำเนินงานตามภารกิจด้านการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ อีกทั้งยังสอดคล้องกับความต้องการของประเทศที่เป็นปัจจุบันเพื่อให้บัณฑิตที่จบออกไปเป็น ทูมนมนุษย์ (Human Capital) ที่สำคัญในการขับเคลื่อนให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาประเทศไทยให้มีความก้าวหน้า เทคโนโลยี สินค้าและบริการที่มีคุณค่าสูง เพื่อหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง (Middle Income Trap) ได้ในที่สุด ตามเป้าหมายของการพัฒนาประเทศตามโมเดลประเทศไทย 4.0

References

- Chareonwongsak, K. (2016). Thailand Education in Thailand 4.0. [Online]. Available form: <http://www.li.mahidol.ac.th/conference2016/thailand4.pdf>
- Division of Research Administration and Education and Educational Quality Assurance.
Thailand 4.0: Thailand's Economic Model toward Thailand 4.0: Prosperity, Security, Sustainability. [Online]. Available form: http://digital.forest.ku.ac.th/TFCC/TCERN2017/PW/Thailand_40_PM.pdf
- Kachintorn, D. (2016). Universities to Play an Important Role in Moving Thailand 4.0. [Online]. Available form: <http://www.thairath.co.th/content/697458>
- Kummun, S. (2017) The Twelve National Economic and Social Development Plan with Thailand 4.0. [Online]. Available form: http://www.eng.rmuti.ac.th/2015/images/flie_download/strategynationalp4_0.pdf
- Lozano, R. et al. (2017). Connecting Competences and Pedagogical Approaches for Sustainable Development in Higher Education: A Literature Review and Framework Proposal. [Online]. Available form: <http://www.mdpi.com:8080/2071-1050/9/10/1889/pdf>.

- Maesincee, S. (2016). Decode The Thailand 4.0 Buildup New Economic Pull the Country Out of the Middle-income Trap. [Online]. Available form: <https://www.thairath.co.th/content/613903>
- Maesincee, S. (2016). Thailand 4.0 in SuwitMaesincee hand. [Online]. Available form: <http://www.matichon.co.th/news/405820>
- OECD. (2018). Preparing our youth for an inclusive and sustainable world. Paris: OECD.
- Sinlarat, P. (2016). Thailand Education 4.0 more than Education. [Online]. Available form: <http://www.dpu.ac.th/ces/upload/content/files/>
- World Bank. (2012). Higher education contributes to the development of skills and research to drive growth The East Asian Economy. [Online]. Available from: <http://documents.worldbank.org/curated/en/842001468025505039/pdf/649520THAI0PUB0ox370053B0HighEdTHAI.pdf>
- World Economic Forum. (2016). The 10 Skills You Need to Thrive in the Fourth Industrial Revolution. [Online]. Available from: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/>

Surakiat Tadawattanawit, Master of Education,. Lecturer, Business Administration and General Education Office, Dusit Thani College.